

JELENKOR

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Irodalmi Nobel-díj 2020

LOUISE GLÜCK versei 121

LOUISE GLÜCK: Az őszinteség ellen *(esszé)* 127

*

GYÖRFFY ÁKOS versei 136

MESTERHÁZY BALÁZS versei 140

KERESZTESI JÓZSEF versei 142

MILBACHER RÓBERT: Árnyak *(regényrészlet)* 146

FODOR JANKA: Montebello *(novella)* 153

BARNA IMRE: Stop time *(elbeszélés)* 159

DOMJÁN GÁBOR: 2009. július 16., szerda *(elbeszélés)* 163

JÁNOSA ESZTER versei 167

SZÉKELY SZABOLCS verse 169

MELIORISZ BÉLA versei 172

FECSE CSABA verse 174

BALOGH MAGDOLNA: Elbocsátott nyelvek *(avagy az egykori Pozsony soknyelvű közegének mai nyomai)* *(fordítói előszó)* 175

JOZEF TANCER: Elbocsátott nyelvek. Hogyan beszéltünk egykor Pozsonyban? („Nem tudom”, *avagy az anyanyelv buktatói*) 176

*

STANDEISKY ÉVA: Egy megrendítő kapcsolat *(Simon Jolán és Kassák Lajos)* 184

BALÁZS IMRE JÓZSEF: Áprily Lajos, az első kötetes szerző *(tanulmány)* 197

GÁLOSI ADRIENNE: Vándorzómanó *(A Variációk a Színes városhoz – Zománcművészeti kísérletek Bonyhádon [1967–1972] című pécsi kiállításról)* 204

*

DECZKI SAROLTA: Sekrestyés Pista evangéliuma *(Milbacher Róbert: Angyali üdvözlések)* 210

FENYŐ DÁNIEL: Nehéz műfaj *(Orcsik Roland: Legalja)* 214

NÉMETH ÁKOS: Egy öntudatos hampsteader *(Sárközi Mátyás: Hampstead. London művésznegyede)* 219

THOMKA BEÁTA: Kettős mesterségbeli tudás *(J. W. Coetzee: Fogaskerek. Kritikai írások)* 222

VENYERCSÁN DÁVID: A dokumentumokon túl *(Philippe Sands: Kelet-nyugati utca. A népiártás és az emberiség elleni büntett fogalmának eredetéről)* 226

2021

FEBRUÁR

JELENKOR

LXIV. ÉVFOLYAM

2. szám

Főszerkesztő
ÁGOSTON ZOLTÁN

*

Főszerkesztő-helyettes
GÖRFÖL BALÁZS

Szerkesztő
MOHÁCSI BALÁZS

Tördelőszerkesztő
KISS TIBOR NOÉ

Szerkesztőségi titkár
KOZMA GYÖNGYI

A szerkesztőség munkatársai

BERTÓK LÁSZLÓ
főmunkatárs

CSUHA ISTVÁN, HAVASRÉTI JÓZSEF, KERESZTESI JÓZSEF, NAGY BOGLÁRKA,
PARTI NAGY LAJOS, PINCZEHELYI SÁNDOR, SZOLLÁTH DÁVID, TAKÁTS JÓZSEF,
THOMKA BEÁTA, TOLNAI OTTÓ, VÁRKONYI GYÖRGY

*

Szerkesztőség: 7621 Pécs, Széchenyi tér 7–8.
Telefon (üzenetrögzítő is) és telefax: 72/310–673, 215–305, 510–752, 510–753.
A szerkesztőség e-mail címe: jelenkor58@gmail.com

Arra kérjük a folyóiratunkban még nem publikált szerzőket, hogy közlésre szánt műveiket kinyomtatva, postai úton juttassák el a szerkesztőség címére.
Az elfogadott kéziratok szerzőit a küldeményhez mellékelt válaszborítékban vagy a megadott e-mail címen értesítjük. Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Kiadja a Jelenkor Alapítvány
(Pécs, Széchenyi tér 7–8. Telefon: 72/310–673),
a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap és
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával.
Felelős kiadó: a Jelenkor Alapítvány kuratóriumának elnöke.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu
WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, 06-1-767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak: előfizetési díj félévre 5940,- Ft, egy évre belföldre: 10 890,- Ft;

a Magyar Posta Zrt.-nél külföldre: az aktuális díjszabás szerint.
Lapunk előfizethető közvetlenül a szerkesztőségen keresztül is.

Számlaszámunk: Takarékbank Zrt. 50800111–11164573

Megjelenik havonként.

A szedés és a tördelés a Jelenkor szerkesztőségében készült.

Nyomtatta a Molnár Nyomda és Kiadó Kft., Pécssett.

Index: 25-906, ISSN 0447-6425

LOUISE GLÜCK

A vad nőszírom

*Szenvedésem végén
egy ajtó állt.*

*Hallgass meg: amit halálnak nevezel,
arra emlékszem.*

*Felettiünk hangok, fenyőgallyak súrlódása.
Aztán semmi. A gyenge nap
remegett a száraz felszínen.*

*Rettenetes életben maradni
mint fekete földbe temetett
tudat.*

*És akkor lezárult, amitől félsz,
hogy lélek vagy és nem tudsz beszélni,
hirtelen véget ért, a dermedt föld
enyhén besüppedt. És a bozótban
ugráltak, amiket madaraknak néztem.*

*Ki nem emlékszel
az átkelésre a másvilágról,
elmondom neked, újra tudtam beszélni: bármi,
ami a felejtésből visszatér,
a hangját megtalálni jön:*

*életem közepéből fakadt fel
a forrás, mélykék
árnyak az azúr tengervízen.*

Louise Glück (1943) amerikai költő, esszéista, egyetemi tanár. Tizenkét verseskötet szerzője. Többek között Pulitzer Prize, National Humanities Medal, National Book Award és National Book Critics Circle Award díjjal tüntették ki. Az USA babérkoszorús költője 2003–2004 között. Az Amerikai Művészeti Akadémia tagja. 2020-ban Nobel-díjat kapott. Az itt olvasható versek a *The Wild Iris* (Ecco Press, 1992) és a *Meadowlands* (Ecco Press, 1997) című kötetekből valók.

Csillagvirág

Nem én, te hülye, nem az az én, hanem mi – égkek
hullámaink tartanak
tükröt a mennyboltnak: miért
miért vagy úgy oda a hangodért,
amikor egynek lenni,
az majdnem semmi.
Miért nézel fel? Visszhangra
vársz, mintha egy isten
szólna? Mind egyformák vagytok,
ahogy magányosan felettiünk álltok,
tervezgetitek együgyű jövőtöket, mentek,
mint minden más is, ahova küldenek,
ahova a szél elültet,
van, aki örökre lefelé néz,
néz valami képet a vízen,
és mit hall? Hullámverést,
és a hullámokon túl madáréneket.

Kirké gyötrelme

Keserűen bánom az éveket,
amikor szerettelek, akár velem,
akár távol voltál, bánom
a törvényt, a hivatást,
amely tiltotta, hogy megtartsalak,
a tenger üvegsíkját, a görög hajók
napszitta szépségét: hogyan
lehettem volna úrnőd, ha
nem akartam
változtatni rajtad:
mert szeretted a testemet,
mert megtaláltad benne
a szenvedélyt, amelyet abban
az egyszeri pillanatban többre
tartottunk minden más adománynál,
erénynél, reménynél, híúségnél,
ennek a köteléknek a nevében
nem engedem, hogy feleséged
oldalán gyengéden megpihenj,

A három, egymásba fonódó, egymást magyarázó, megvilágító és elbizonytalanító történet éppen azt mutatja be, hogy ami egyszer megtörtént, az akkor is képes hatást kifejteni – akár évszázadok múltán is –, ha valójában nem is történt meg. Elég, ha hiszünk benne. De mégsem elég, hiszen a regény szereplői Tititől Pistán át a történeti szál narrátoráig mind azzal küszködnek, hogy megtalálják az igazságot. És a megváltást.

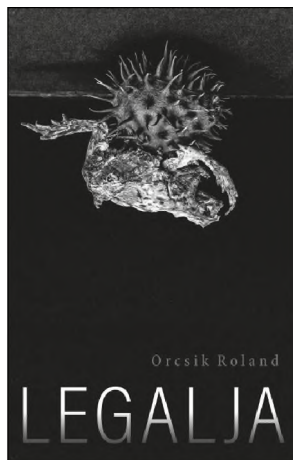
A három szál jó ritmusban fonódik egymásba, és jellegéből adódóan a falusi szál a leghosszabb, az evangéliumi pedig a legrövidebb. Az olvasónak eleinte az lehet a benyomása, hogy hajánál fogva előrángatott ez a koncepció, és valójában nem kapunk arra magyarázatot, hogy Zakariás és Keresztelő Szent János története miért éppen egy magyar faluban elevenedik fel újra. De ha a másik oldalról nézzük, hogy egy magyar faluban egy idős, kétségektől gyötört pap számára fontossá válik ez a történet, akkor már jobban összeáll a kép.

Lassan haladnak a történetyszálak egymás mellett, és első olvasásra bizony nem állnak össze, sok kérdést hagynak nyitva. S az igaz, hogy a szöveg is hajlamos elszongítani az olvasót, akinek a figyelme ki-kihagy. De megéri átlapozni még egyszer, és összerakni a puzzle-t – már amit lehet egyáltalán. S ha már ennyi fáradságot vesz az ember, akkor előbb-utóbb óhatatlanul elkezd töprengeni Zakariás és az Esperes életének kérdésein, az apokrif és a kanonikus iratok egymáshoz való viszonyán, a hagyományon magán, és azon, hogy van-e megváltás.

F E N Y Ő D Á N I E L

NEHÉZ MŰFAJ

Orcsik Roland: Legalja

A „politikai vers muzeális műfaj” – mondta Petri 1993-ban, és amíg a rendszerváltás utáni években valóban feleslegesen tűnhettek a közélettel foglalkozó szövegek, jó ideje mintha újra fontos vonulatként jelentkezne a magyar irodalomban. Azt persze nem könnyű megmondani, hogy mi is az a közéleti költészet, mert voltaképpen minden beletartozhat ebbe a tág dobozba, ami valamilyen módon reflektál arra a társadalmi kontextusra, amelyben megszületett. Abból pedig, ami az utóbbi évek verseskötetterméséből eljutott hozzám, izgalmas fejleménynek tartom, hogy a különböző közéleti, politikai vonatkozások vagy egy tágabb kultúrtörténeti perspektívába ágyazódnak bele (például Kemény István

*Forum–Kalligram
Újvidék–Budapest, 2020
130 oldal, 3000 Ft*

Nílus című kötetében vagy Térey János posztumusz kiadott *Nagy tervekkel jöttem Rosmersholmba* című kötetében), vagy maguk a közéleti jelenségek és események nőnek alternatív történeti mítoszokká (például Nemes Z. Márió *Barokk feminájában*). Mindezek arra engednének következtetni, hogy mostanra a közéleti költészet bizonyos típusai – amely a személyes élet profán epizódjain keresztül mutatja meg az azt átszövő társadalmi viszonyokat, vagy amelyben e viszonyok a paródia és az ironia kódjai mentén ábrázolódnak – kevésbé tűnnek vonzó alternatívának. E rövid kitekintésre azért volt szükség, mert Orcsik Roland ötödik, *Legalja* című kötetét sajátosan ugyan, de beilleszthetőnek látom abba a trendbe, amely a közéleti költészetben érvényes nyelv kereséseként írható le.

Már a kötet cím is megvilágítja az Orcsik Roland új kötetében található versek központi témáját: a *Legalja* – a társadalom mint morális és politikai közösség állapotának negatív végpontja. Orcsik tehát nem vállalkozik kevesebbre, mint hogy számot vessen a közéleti költészet lehetőségeivel. A „muzeális műfaj” felélesztése érdekében pedig egyéb régi/ősi szövegekig nyúl vissza, méghozzá az ótestamentumi próféták könyveit. A bibliai szövegekhez való visszatérés számos nehézséget rejt magában, ezekkel azonban a szerző is tisztában van. Erre utal a kötet elején található három mottó is, amelyek arról tanúskodnak, hogy a profetikusság beszédmód, vagyis egy közösség erkölcsileg biztosnak tételezett pozícióból való megítélése a maga közvetlenségében Orcsik Roland számára is kétes érvényű, a Kierkegaard-mottót idézve „bármí prófétálás legfőbb szórakozásként elfogadható és megengedett”. A bibliai próféta, aki még isteni megbízást teljesítve, legtöbbször megingathatatlan erkölcsi pozícióból ostromozhatta a népet életmódjáért, irodalmi archetípusként jelentős változásokon esett át. Amíg kiválasztottságának biztos tudatában a XIX. század költőinek beszélője még nem kérdőjelezte meg saját szerepének hitelességét, addig a huszadik század első harmadára Ady *Ésaiás könyvének margójára* ciklusában az első világháború tapasztalatai nyomán már megjelenik e szerep kétségére vonatkozó reflexió, a rendszerváltás környékére pedig – a nagyelbeszélések megingásával együtt – a próféta, ha meg is mutatkozott, csupán önmaga paródiájaként tehet. A *Legaljának* ugyan van humora, amely leginkább nyelvi leleményességből fakad, illetve szatirikus vershelyzetekből, a prófétai beszédmódot ugyanakkor e szempontból érintetlenül hagyja – nem paródiát készít belőle, hanem újrahasznosítja és megfigyeli. A kötetben csupán elvéve találunk olyan szövegeket, amelyek a közösségi beszéd szituációját teremtik meg. Hiányoznak a cselekvésre felhívás alakzatai, helyette fokozott figyelem összpontosul magára a prófétai nyelvre, amelynek a különböző versszituációkban más-más rétegei tárulnak fel.

Orcsik lírájától nem idegen a bibliai szövegek felhasználása. A 2011-es *Mahler letöltve* című kiváló kötetből többek között a *Bűn és Tsai*. című verse („Kezdetben a Bűn / romlatlan volt, / dolgát végző vitamin” – 85.) vagy a *Harmadolás* (2015) című kötet *Turbo folkja* („És monda az Úr: Eltörölöm az embert, a kit teremtettem” – 63.) már a *Legalja* szövegeinek közvetlen előzményeként tűnnek fel. A *Mahler letöltve* Gustav Mahler élettörténete és zeneművei, valamint általában a zeneiség versebe való integrálásának és szétírásának kísérlete, amelytől a *Harmadolás* személyességével és letisztultabb versnyelvével jelentősen eltér. A *Legalja* egyfelől követi a *Harmadolás* irányvonalait. Találunk családi életet tematizáló szövegeket, valamint olyan írásokat, amelyek beszélőinek tekintete a természeti tájakra és az épített terekre fókuszál, ugyanakkor a *Harmadolás* csendes és nyugodt hangvétele helyett a *Legalja* részben visszatér a korábbi kötetek nyelvi-képi radikalitásához, avantgárd szöveg-szervező eljárásaihoz. Bizonyos versek a Tandori Dezső *Koppar Köldüséből* ismerős félreütés-poétikát gondolják újra (*Melléütések; Rögzítés*) – akár a félreértés, félrehallás formájában („s megkérdezted, mi az a »ber«? / Elsőre azt hittem félrehallok, / mintha rágás közben elharaptad volna a szó végét – *Ber*, 47.). A kötet emellett felidézi Domonkos István talán leg híresebb, *Kormányeltörésben* című versének nyelvi dezorganizációját – ez aligha független attól, hogy Orcsik Roland Domonkos István írásművészetéről és műfordításairól írta dok-

tori értekezését, valamint Brenner Jánossal közösen szerkesztette a Domonkos verseit összegyűjtő *Allegro Bajbajó* című kötetet (Forum, 2015). A nyelvi idegenség azonban a *Legalja*-ban mindenekelőtt azáltal jön létre, hogy Orcsik a Biblia archaizáló nyelvét a modern magyar nyelv és a modern élet kontextusába helyezi. E szövegszervező eljárások mentén megképződő nyelvi megszakítottság – Balázs Imre József szavával dadogás (Proféciaák, hétköznapiak, *Könyvtársz Online*, 2020. 10. 18.) – pedig csak még inkább felerősíti a kötet nyelvkereső attitűdjét, a beszédpozíció hitelességére való folytonos rákérdezést.

A *Legalja* öt ciklusra tagolódik, főképp rövid sorokba rendezett szabadverseket tartalmaz, de találunk prózaverseket (*Rögzítés; Tisztulási folyamatok; Kijárási tilalom*) és kötöttebb formában írott szövegeket (*Hisztihon; Folyt. köv.*). A kötet felosztása bár segít az anyag könnyebb kezelhetőségében, a különböző ciklusokba sorolt versek nem válnak el élesen egymástól, a hasonló tematikájú vagy versszerkezetű szövegek kettesével-hármasával újra és újra feltűnnek az olvasás során. A kötetbe kerültek direkter politikai versek, intim családi pillanatképek, gyászversek és személyes vallási élményeket rögzítő szövegek, valamint a szerzői jegyzetben *darálmányoknak* nevezett alkotások – e kifejezés különböző, akár nem irodalmi szövegekből készített verskollázsokat jelöl. A tematikai sokféleség okán a versekben megszólaló alak értelemszerűen nagyon sokféle módon artikulálódik: büszke apaként, gyászoló barátként, patetikus szerelmesként, rezignált megfigyelőként és dühödt prófétaként. Ennek ellenére a *Legalja* versei mögött mégis egységes beszélőt tételvezhetünk, akinek alakja a *Jeremiás-kivonat* című nyitóversben körvonalazódik. „Éjszaka volt, azt hiszem, / éppen lefekvéshez készülődtem, amikor / belelapoztam a könyvbe, és nem olyan-é / az én igém mint a tűz, azt mondja az Úr” (9.) – így a felütés, amely egy magánembert jelenít meg, az archaizáló szöveghelyre váltás pedig már jelöli a prófétai szerepbe kerülést. Ez a prófeta azonban nem azonos a bibliából ismert prófétákkal, hiszen ahogy e vers, úgy a kötet egésze is mintegy megszüntetve őrzi meg a transzcendens nyomait: „azt mondja az Úr, a kik az én beszédeimet / ellopják egyik a másikatól, a macskaszemeket / a bicikliről, a boltból pástétomot / de később ímé én a prófétákra támadok / azt mondja az Úr, a kik felemelik / nyelvüket: és azt mondják: / az Úr mondja! / meg akartalak győzni, holott gőzöm sincs, / vettem inkább rozslisztet, kenyeret sütök, / nem kávézom, hanem zöld teát ímé, én / a prófétákra támadok” (9.). A korai hungarofuturizmus gesztusát idézve Orcsik az Úr transzcendens, kétes autoritását felváltja az Úr nem kevésbé rejtelmes, ámde történetileg alig terhelt autoritásával. A beszélő ennek a lényegében autoritás nélküli, szabadon belakható és formálható autoritásnak a médiuma lesz, ezzel pedig kifordítja a bibliai prófeta-mintát: a beszélő nem egyszerűen megnyilatkozást közvetít, hanem – a beszédsszituáció illúziójának fenntartása mellett – meg is teremti azt. A hétköznapi élet leírására használt nyelv és a prófeta archaizáló nyelve egymás mellé kerül, a szimultán versépitkezés és a találó soráthajlások révén egymásba íródnak, ami sajátos ökonómiát hoz létre. A vallási emelkedettséget részben kioltják a profán szituációk, míg azok a bibliai nyelvnek köszönhetően jóval érzékletesebbé válnak.

Olyan beszélő rajzolódik ki a kötetből, aki éli saját életét, hitelt törleszt, családjával, gyerekeivel tölti idejét, a „közösségi hálón kurkász”, és olykor körületekint környezetében. Ugyanakkor ez a beszélő prófétákat is olvas, nyelvüket pedig saját nyelvéhez igazítja. A *Legalja* legnagyobb erénye, hogy a prófétai szerep nem egyszerűen felülírja a magánember szerepét, helyette a két alak a folytonos egymásra igazgatás állapotában van. Így a kötet legjobb versei azok, amelyek a prófeta és a magánember nyelve közötti törésvonalakat nem fedik el, éppen ellenkezőleg, a vers e két szerep vagy nyelv fluiditásában, az oda-vissza változás folyamatában jön létre. Ilyen például a *Rövidhullámok*, melynek töredékes szerkezetében egymásba ér egy születéstörténet és *Ezékiel könyvének* az a fejezete, melyben az Úr megígéri Izrael népének a hazatérést: „elvágtam a / rugany köldökzsinórt, a vér édesanyád / nem érzel semmit ilyenkor, állították / és adok néktek új szívet, zengte,

és / elveszem a kőszívet testetekből, és / adok nektek hússzívet, de ki mondta" (12.). A bibliai szituáció távoli referenciaként szolgál, a szöveghely kiszakad eredeti kontextusából, az Úr hangja gyermeki tisztánlátássá transzponálódik: „beszéltem hozzád, akkor nem / a nyelv, hanem a figyelmed, a hang / belém hatolt, az állaté, de több / mint állat, kevesebb én" (12.). Hasonlóan kiemelkedő szöveg a *Debóra*, amelyben egy „[r]ánézésre tíz-tizenkét éves" gyerekprostituált szólama Debóra prófétaasszony Sisera hada elleni győzelem alkalmából íródott éneke mellé rendelődik: „*A hegyek megrendültek / Gyere, / az Úrnak orcája előtt. // pár perc, itt a közelben. / Új isteneket ha választott a nép, / Ne félj, élvezz belém, / mindjárt kigyúlt a harc a kapuk előtt. // kiműtötték a méhemet. // Így vesszenek el minden te ellenségeid, Uram!*" (53.)

Különböző regiszterek, megszólalásmódok keverése, egymással való kioltása szintén része az Orcsik korábbi kötetében megismert eszköztárnak. A *Mahler letöltve* kötetben együtt serceg a zsír a Mahlert játszó lemeztűvel (*Mahler a konyhában*, 93.), ahogy a *Harmadolásban* vizeletből készül a hóangyal glóriája (*Húgyglória*, 50.). A kötetben előforduló bibliai szöveghelyek többsége leszakad eredeti kontextusáról, a *Legalja* verseinek értelmezési lehetőségeit ezek ugyan tágítják, az idézetek és parafrázisok alkalmazása azonban sokkal inkább valamiféle sajátos nyelvi atmoszféra megteremtésére szolgál; megadják a *Legalja* végítéletserű alaptónusát, amelyet azonban a profán nyelv újra és újra kisiklat. A szent és a profán elemek a legtöbb versben egymással párhuzamosan jelennek meg, a *Tekebábuk* ciklusban található, jobbára „megtisztulást kereső verseknek" nevezhető szövegekben e két szerep közti határ felszámolódik. Vannak köztük kevésbé érdekes szövegek, a *Daimon* című vers azonban különösen izgalmas, ahogy a poszthumán poétika keretein belül íródik újra a próféta és a magánember alakja, így válik a beszélő egyszerre az erdő királyává és üldözött lomblakóvá, akinek megtisztulási vágya nagyon is profán imperatívuszokban artikulálódik: „Gyertek közelebb, / faljatok föl, / okádjatok, szarjátok ki / gyenge húsomat. / Szervesüljek eggyé" (68.).

A kétségkívül remek szövegek mellett számos olyat is találunk, amelyekben a szerepróbbálgatás kevésbé érvényesül. Egyes versek beszélője magabiztos ítésként tűnik fel, akinek közhelyes, direkt politikai utalásai – mint például „Csak egy újabb nulla a számlán, kurvul az egyház: / bűzlik a friss stadion, mocskos a szent diadal" (*Folyt. köv.*, 30.) – inkább kárára vannak a politikai megszólaláshoz máskülönben reflektáltan közelítő kötetnek. Vannak ugyan érdekesebb alkotások a személyes hangvételű versek között is, például azok, amelyekben a gyermeki beszéd, a világra való rácsodálkozás nagyobb etikai dimenzióba ágyazódik („Azért hallgat az eszes / ebben az időben / mert gonosz idő ez.« / »De, de«, mondtad egyre hangosabban, / [...] / »De, de«, / visszahangzott fejemben / a színtiszta ellenállás" – *Színtiszta*, 28.), legtöbbjük azonban – a kötet más verseitől elütve – túlstilizáltak („Mint hullócsillagok augusztusban, / cikázó villogótól / felgyúltak és elhamvadtak / testünk meteordarabjai" – *Amazon*, 86.) vagy motiválatlanul hathatnak. A próféta és a magánember közti skála e végén elhelyezkedő darabok általában valami egyszerű, hétköznapi helyzettel nyitnak, fókuszuk pedig a záratra helyeződik, amelyeknek összefoglaló jellege vagy intertextuális utalása („Fiam a báger munkáját, / én a romokat figyelem. / Fejünk fölött elhúz egy fecsképár" – *Szomszéd*, 103.) csak mérsekeltén képes kompenzálni súlytalanságukat.

A *Legalja* csúcsa a kötet 15 oldalas záróverse, a *Fekete péntek*. Az Orcsik által megteremtett prófétai nyelv avantgárd kiteljesedése és végpontja is egyben. Egyéb, a szerző által darálmányoknak nevezett szövegekkel is találkozunk a kötetben, amelyekben Orcsik a vers alapjául szolgáló szöveget széttördeli, majd rövid verssorokba rendezi újra. Ez a típusú kollázs technika az eredeti szöveg szintaktikáját felrúgja, eltöri a szavakat, megbontja integritásukat, így a pretextus romjaiból új értelmezői irányokat kijelölő, az értelmezést azonban folytonosan megakasztó-kizökkentő alkotás jön létre. A rövidebb szövegek, pél-

dául a *Rozsda* esetében, amelynek alapja Losoncz Alpár Sinkó Ervinről írt *Idegenség forever* című értekezése, még lehetséges egyfajta értelmezői játék, amelyben az olvasó a megtört szavak összeillesztgetésével megpróbálja újrendezni a verssorokat, rekonstruálni azt, ami az eredeti szövegből rekonstruálható. Ez a kirakósdi egy olyan hosszúvers esetében, mint amilyen a *Fekete péntek*, aligha lehetséges. A záróvers két kultúrtörténetileg fontos szöveget, a *Jelenések könyvét* és a *Kommunista kiáltványt* veszi alapjául, amelyek ugyan regiszterükben különböznek, ám mindkettő egy teleologikusan elképzelt történelem végpontját jelöli ki a maga módján. A versben helyet kap még egy kortárs beszélői szólam, ennek keretein belül különböző történelmi traumák (például a délszláv háború) és a társadalmi frusztráció nyomai jelennek meg: „vese máj tüdő kimetszik / kelet nyugat szabadpiac / addig nem gond addig nem gond / míg nálunk nincs míg ná / mzeti hánybolt a pénz / tárgép mögött újszövetség / míg én be nem a lábad te / apa mi az a háború / nem értem mondd magyarul” (113.). A különböző történeti tapasztalatok radikális feldarabolása és egymásra rétegződése a neoavantgárd egyik jellemző eljárásaként lehet ismerős, a *Fekete péntek*ben pedig ennek mintájára a jelen kiüresedése sajátos szinkretizmuson belül válik érzékelhetővé. Ezt jelzi a *Fekete péntek* cím is, amely a végítélethez illő modalitás mellett magában hordja a fogyasztás nagyünnepére, a Black Fridayra való utalást. A szöveg azonban elliptikusságával folyton megakasztja az értelmezést. Az olvasó elveszik a sorokban, nyelvi töredezettsége okán a jelentés felfüggesztődik, így felfokozódik a szöveg intenzitása. Az olvasó tehát egy szövegesített rítusnak lesz része. Erőtéljes hangzása van a *Fekete péntek*nek, ezt pedig az Autopsia művészeivel közösen készített, interneten elérhető, prédikációra emlékeztető hangzó költeményként is visszaigazolja.

Orcsik Roland *Legalja* című kötetének színvonala egyenetlen. A számomra kevésbé meggyőző *Harmadolás* című kötet verseihez hasonló, kissé koravén, csendesebb szövegek súlytalannak hatnak. A kegyetlen prófétát megszólaltató versek önmaguk súlyától nehezülnek el. Ugyanakkor azok a versek, melyek a magánember és a próféta szerepének illesztgetését és az ennek nyomán keletkező töréseket, összeéréseket mutatják meg, kiemelkedő szövegek, csakúgy, mint a kötet minőségi ingadozását leginkább kompenzáló záródarab. A *Legalja* koncepciójában ambiciózus vállalkozás felelhető és emlékezetes szövegekkel. Összességében az avantgárd versnyelv, a prófétai beszéd és a személyesség kódjainak figyelemre méltó kollázsa.